

A X. századi magyarok hitvilága

A X. század magyarjai — nagyon kevés kivételtől eltekintve — pogányok voltak. Ez nem hitetlen jelent, csak azt, hogy másban hisz, mint a keresztény. A pogány felfogás valószínűleg sohasem alkotott a világról kerek összképet, nem adott minden jelenségre kiterjedő magyarázatot, tehát eleve töredékes, szakadozott volt. Ráadásul az idő múlása és a kereszténység elterjedése ennek a világnézetnek legtöbb elemét veszni hagyta, illetve tudatosan felejtésre ítélte. Ezért a X. századi magyarok hitvilágáról csak különböző időkből származó apró mozaikokat ismerünk. A pogány világnézetéről a legteljesebb képet az a krónikás hagyományozta ránk, aki a Vata vezette 1046. évi, keresztényellenes megmozdulásról azt írta le: az egész magyarság ördögi sugallatra követelte, hogy pogány vallás szerint élhessen, lerombolhassa a templomokat, bálványokat tisztelhesse; elsőként Vata szentelte magát a démonoknak, leborotváltatta a fejét, és pogány szokás szerint három varkocsot hagyott csak meg; Vata buzdítására az egész nép a démonoknak adta át magát, lóhúst kezdett enni.

Szellemhit, bálványimádás

Az itt emlegetett démonok valójában szellemek, akik mindenben és mindenkinben otthonra lelhetnek. Szent László király 1092. évi törvénykönyvének egyik cikkelye egy ökor fizetésére kötelezte azokat, akik pogány szokás szerint kutak mellett áldoztak,

vagy fákhöz, forrásokhoz és kövekhez ajándékokat vittek. A hitük szerint mindenütt jelen levő, haragvó szellemeket próbálták meg ekképpen kiengesztelni. Amikor 954-ben a mai Franciaország területén kalandozó magyarok vezérének, Bulcsúnak az ellenség fogságába esett unokaöccsét lefejezték, a fej visszaszerezéséért Bulcsú semmilyen áldozattól nem riadt vissza, nem akarta ugyanis, hogy a fejben lakozó szellem idegen kezekbe kerülve rontást hozzon rájuk. E szellemhittel lehet kapcsolat, hogy a 926-ban a mai Svájc területén szörnyethalt két magyar harcos holttestét társaik azon nyomban elégették. (Aligha független a pogány magyar hitvilágtól, hogy bár hosszú évtizedekig tartottak a magyar kalandozások, azok útvonalanán magyar sírok gyakorlatilag nincsenek!)

A honfoglalás előtt mohamedán forrás azt írta a magyarokról, hogy tűzimádók. A tűz valóságos tiszteletére mutat, hogy egyetlen, a portyázó hadjáratokból behozott nemesfém tárgyat sem ismerünk, mindegyiket beolvasztották, azaz a tűz révén megtisztították, s új vereteket készítettek.

A bálványok tisztelete nyer igazolást a X. századi magyarok régészeti hagyatékában is, hiszen állatok amulettként viselt darabkái — amelyeknek varázserőt, bajelhárító jelleget tulajdonítottak — gyakran fordulnak elő a sírokban. Ez azon a hiedelmen alapult, hogy szellemek állatokban is lakozhatnak. Ezzel kapcsolatos, hogy családok, nemzetségek kiváló tulajdonságokkal rendel-

kező állatoktól származtatták magukat (a magyarok eredetmondájuk szerint szarvastól, az Árpádok dinasztiája egy sólyomféle ragadozómadártól, a turultól).

Túlvilági szolgálta lesz a leölt ellenségből

Vata fia Jánosról azt jegyezte fel a krónika, hogy apja szokását követve sok varázslót, javasaszonyt és jóst gyűjtött maga köré, akik varázsigéket mondtak. Ezek a pogány hitvilág papjai, táltosok vagy sámánok voltak. A pogány felfogás szerint ők ismerték a szellemeket, közvetítettek az e világ és a túlvilág között, ők járhatók csak be a különböző világok magában foglaló életfát (világfát), a népmesék égiségéig fáját. A X. századi magyarok túlvilághitéről a leírás mutat, amely szerint Lél vezér azért csapta agyon kurtjével a német császárt, hogy az őt szolgálja a másvilágon.

A gyilkosság a túlvilági jólét záloga

A magyarok hiedelme szerint ugyanis — fűzte hozzá a keresztény krónikás — azok, akiket megölték, meggyilkolóiknak fognak a másvilágon szolgálni. A hitvilág ezen eleme adja magyarázatát annak, hogy miért öltek meg a magyarok a X. században oly tömegtelen embert kalandozó hadjárataik során. E felfogás szerint a gyilkosság éppen nem bűn, hanem a túlvilági jólét, gazdagság záloga. A túlvilági hitéről tanúskodnak a sírok is, ahová az emberrel együtt lovat temettek el;

ennek húsát fogyasztották el a halotti toron, vagyis a lóhús evése szorosan összefüggött a pogány temetkezéssel. Az elhunyt mellé ételt-italt és fegyvert tettek, hogy a túlvilágon semmiben se szenvedjen hiányt, nehogy rontó szellemként visszajárjon az e világra, és árton az élőeknek. A halotti áldozatokkal ennek kívánták elejét venni.

Bár a magyaroknak voltak ugyan mohamedán és zsidó vallású alávettjeik és keresztény foglyaik, de ők nem követték ezeket hitükben. Először a gyula — a vezér — hozott magával 950 táján ortodox (görög hitű) püspököt Konstantinápolyból, majd Géza alatt és az ő szorgalmazására vette kezdetét a nyugati (latin rítusú) kereszténység térhódítása; a pannonhalmi apátság és a veszprémi püspökség alapítása kapcsolható Géza utolsó éveire.

Az új vallás eleinte csak a törzsfői udvarokban szűk körben terjedt el, a pogány magyarok tömegeinek keresztény hitre térítése Vajk (Szent István) koronázása után vett nagyobb lendületet.

Kristó Gyula

Jelenetek a Szent István-legendából. a) Gézának álmában angyal jelenti, hogy nem ő kapja meg a koronát, mivel kezéhez vér tapad, hanem szüleitendő fia. b) István megkeresztelése. c) István megkoronázása. d) István és Gizella jelenlétében keresztelődmedencébe mártják a megtérő magyarokat. A képeket elválasztó oszlopban a magyar szentek, István, Imre és László sematikus arcképe látható